

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.3.41>**Олена Гарасимів,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ**Олександра Захарова,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ**Олена Ряшко,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті розглядаються питання сутності та значення кримінального провадження на підставі угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Однак, незважаючи на наявність певної джерельної бази з цього предмета дослідження, деякі питання розуміння та застосування угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні України залишаються актуальними і потребують додаткового вивчення. Основний акцент у статті робиться на положенні, яке визнає угоду між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим певним компромісним рішенням, взаємовигідним обом сторонам та обумовлює вирішення питань щодо юридичної відповідальності підозрюваного чи обвинуваченого.

Наголошується, що сутність цього інституту, з одного боку, полягає у пом'якшенні покарання обвинуваченого, а з іншого – в забезпеченні процесуальної економії кримінального судочинства, скороченні процедури судового розгляду та досудового розслідування, наближення їх до європейських стандартів.

Акцентується увага на тому, що зарубіжні інститути кримінального процесу пройшли великий історичний шлях становлення та розвитку інституту угоди про визнання винуватості, особливо це стосується кримінального процесу США. Суттєва різниця полягає у тому, що у США дозволяється укласти угоду у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, на відміну від України. Крім того, сам потерпілий в ініціюванні та укладенні угоди відіграє неабияку роль, оскільки визнання вини в кримінальному процесі США автоматично тягне за собою винесення обвинувального вироку. Це автоматично призводить до обов'язкового з'ясування прокурором правової позиції потерпілого, що не може не визнаватися позитивною практикою.

Зазначається, що диференціація кримінального процесу набуває особливої актуальності та спонукає науковців і практиків до знаходження компромісу між прискоренням кримінального провадження та дотриманням прав особи у кримінальному провадженні, тобто підкреслюється важливість максимально раціонального здійснення кримінального провадження.

Ключові слова: компроміс, прокурор, підозрюваний, обвинувачений, процесуальні наслідки.

Постановка проблеми. Згідно з ч. 4 ст. 469 КПК України угода про визнання винуватості може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам.

Тобто угоду про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим не може бути укладено у кримінальному провадженні: 1) щодо особливо

тяжких злочинів; 2) щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких завдано шкоду інтересам особи (а не державним чи суспільним інтересам); 3) в якому бере участь потерпілий.

Крім того, виходячи з положень ст. 468 КПК України, угоду про визнання винуватості: 1) може бути і не укладено – якщо її сторони не дійшли згоди. Так, у ч. 6 ст. 469 КПК України зазначено, що у разі недосягнення згоди на укладання

угоди факт її ініціювання і твердження, зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості. 2) може бути укладено з часу появи у кримінальному провадженні підозрюваного і аж до часу, доки обвинувачений (він же підсудний) не набув статус засудженого чи виправданого – до виходу суду у нарадчу кімнату для ухвалення вироку (ч. 5 ст. 469 КПК України); 3) не може бути укладено з особою, звільненою після затримання, якщо їй не повідомлено про підозру протягом 24 годин з моменту затримання (ст. 278 КПК України).

Актуальність дослідження інституту угоди про визнання винуватості (Глава 35 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України)) не викликає сумніву, адже, незважаючи на велике зацікавлення науковців цим правовим явищем, деякі питання застосування угоди досі залишаються проблемними та дискусійними у зв'язку з тим, що питання підстав та умов таких угод сприймаються неоднозначно.

Доволі часто угоди про визнання винуватості судом не затверджуються, що є доволі негативним моментом, оскільки наслідками цього є унеможливлення вирішення конфлікту надалі, оскільки повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається (ч. 8 ст. 474 КПК України).

Аналіз досліджень та публікацій. Інститут кримінального провадження на підставі угод є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців та практиків. Теоретичні аспекти інституту угоди про визнання винуватості досліджували В.І. Бояров, Г.П. Власова, М.М. Михеєнко, Л.Л. Нескороджена, І.В. Паризький, О.А. Парфіло, Г.П. Середа, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, М.І. Хавронюк, А.О. Хоренжій та інші вітчизняні науковці. Незважаючи на те, що вказане питання розглядалося провідними процесуалістами, воно залишається остаточно не вирішеним та потребує подальшого ґрунтовного аналізу.

Метою статті є окреслення деяких позитивних та негативних моментів щодо укладання угоди про винуватість у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце у науці кримінального процесу займає інститут співпраці підозрюваного зі стороною обвинувачення, який у вітчизняному кримінальному процесі отримав назву угоди про визнання винуватості.

Правова природа угоди про визнання винуватості в українському процесуальному

законодавстві полягає у тому, що вона укладається лише щодо кримінальних проступків, кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам.

Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. КПК України чітко не визначено порядок та строки переговорів. Крім того, питання про співвідношення часу, який витрачається на ініціювання та укладення угоди, із встановленими законом строками досудового розслідування також залишається неврегульованим.

З огляду на рекомендації Ради Європи та досвід зарубіжних країн, інститут угоди про визнання винуватості знайшов своє відображення в п. 3 ч. 4 ст. 469 КПК України, який передбачає укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, учинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших учинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами [1, с. 188].

Відсутність достатньої правозастосовної практики спонукає до вивчення досвіду інших країн, у більшості яких вказаний інститут зародився та був законодавчо регламентований раніше, ніж у національному законодавстві.

Якщо порівнювати американську модель угоди про визнання винуватості з національними нормами, то в Україні сторона обвинувачення не може поступатися у зменшенні обсягу первинного обвинувачення і покарання в обмін на визнання обвинуваченим вини. Згідно з чинним КПК України угода зі стороною обвинувачення укладається тільки за умови повного визнання вини за обвинуваченням, що інкримінується, а домовленість сторін стосується виключно виду та розміру покарання.

Перш за все, характерною особливістю досудового провадження в США є те, що в ньому значно скорочено «відстань» від моменту вчинення злочину до прийняття кінцевого процесуального рішення щодо кримінальної події. Суть укладення даної угоди полягає в тому, що сторони обвинувачення й захисту доходять згоди щодо вирішення справи, включаючи пункти обвинувачення, за якими особа визнає себе винною. Відповідну угоду нерідко укладають тоді,

коли обвинувачений визнає себе винним у вчиненні менш тяжкого злочину або не за всіма пунктами обвинувального акта, або коли обвинувач, будучи не впевненим, що присяжні визнають обвинуваченого винним у вчиненому ним злочині, пред'являє обвинувачення у вчиненні злочину меншого ступеня тяжкості (наприклад, вчинення умисного вбивства зобов'язує прокурора доказувати, що обвинувачений мав умисел саме на вчинення вбивства, а не іншого злочину) [2, с. 173].

Сполучені Штати перші у світі запровадили в межах національної системи кримінальної юстиції механізми альтернативного правосуддя на підставі угоди між обвинуваченим та прокурором: визнання вини в інкримінованому злочині «в обмін» на більш м'яке покарання, затверджене судом без традиційного розгляду кримінальної справи.

Варто зазначити, що в США, на відміну від держав континентального права, у тому числі України, спостерігається тісний взаємозв'язок між власне положеннями матеріального кримінального права та кримінально-процесуальними нормами (американські правники ще називають їх процедурними нормами) [3, с. 153].

Інститут угоди про визнання винуватості доволі розвинений у кримінальних процесах США, Великобританії та Канади, де 70–90 % усіх кримінальних проваджень вирішуються через укладання угоди між сторонами обвинувачення та захисту. Тому угода про визнання винуватості є основним способом вирішення значної кількості кримінальних справ у судах США й більшості держав, які належать до англосаксонської правової сім'ї. Така ситуація зумовлена тим, що укладання угод вигідне для обох сторін провадження. Обвинувачений може отримати значно менше покарання, а прокурору не потрібно доводити винуватість обвинуваченого в судовому порядку [4, с. 160]. Якщо узагальнено охарактеризувати угоду про визнання вини, то її кримінально-правовий зміст може бути подано у вигляді своєрідного компромісу інтересів: обвинувачений погоджується визнати себе винним у вчиненні одного чи декількох епізодів злочинної діяльності; в обмін на це сторона обвинувачення погоджується виключити з обвинувального висновку декілька пунктів обвинувачення і надалі не продовжувати кримінальне переслідування за ними. Також сторона обвинувачення в аналізованій угоді може пообіцяти обвинуваченому зменшити вид та розмір покарання, на якому наполягатиме під час відповідного етапу судового розгляду справи.

Так само, як і щодо будь-якої юридичної угоди (контракту), на практиці можуть виникнути ситуації, коли угода про визнання винуватості порушується однією зі сторін, які її уклали [3, с. 154].

Сторона захисту у кримінальному провадженні насамперед зацікавлена в тому, що укладення угоди з прокурором про визнання винуватості припускає пом'якшення покарання чи повне звільнення від відбування покарання. Таким чином, запропонована в угоді міра покарання повністю узгоджується сторонами з урахуванням характеру обвинувачення й обставин, які зобов'язаний враховувати прокурор.

Характер поглядів на цей правовий інститут коливається від повного заперечення до не менш повного визнання. Як правило, сам термін «угода про визнання винуватості» викликає негативний образ прокурора й адвоката, які, незважаючи на певні службові обмеження та етичні принципи, небезкорисно «торгуються» про вирішення справи. Захист й обвинувачення «про щось домовляються», потім представляють своє рішення підсудному й судді, і провадження закінчується [2, с. 173].

Найбільшим недоліком інституту визнання винуватості, безсумнівно, слід визнати самообмову обвинуваченого, вірогідність якої є досить високою, враховуючи непоодиноке бажання прокурорів досягти визнання вини обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. У такому випадку укладення угоди потягне за собою не тільки засудження невинного, а й залишить непокараною винну особу – завдання кримінального провадження, які чітко визначені у ст. 2 КПК України, не будуть досягнуті. Крім того, не слід забувати про правові наслідки затвердження угоди про визнання винуватості, які полягають у тому, що укладанням угоди обмежується право обвинуваченого, його захисника чи законного представника оскаржувати вирок в апеляційному чи касаційному порядку. Вони вправі його оскаржити виключно з підстав призначення судом більш суворого покарання, ніж узгоджене сторонами угоди, ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання, невиконання судом вимог, які передбачені законом, щодо роз'яснення обвинуваченому наслідків укладення угоди, а також перевірки відповідності змісту угоди встановленим законом вимогам.

Деякі науковці досить категорично заперечують взагалі можливість існування інституту угоди у кримінальному провадженні. Система угод про визнання вини підштовхує обвинувачів до незаконних дій і різноманіт-

них зловживань (наприклад, сподівання на укладення угоди може викликати бажання прокурора перебільшити із самого початку вину обвинуваченого. Крім того, можна говорити про такі негативні аспекти угоди: а) держава користується великою владою над обвинуваченим, а погроза посилення кримінальних санкцій після суду змушує обвинувачених відмовлятися від своїх конституційних прав; б) адвокат може мати стимули наполягати на визнанні вини, навіть якщо угода не відповідатиме інтересам його клієнта; в) неправильно з моральної точки зору змушувати одних обвинувачених давати покази проти інших в обмін на менше покарання [5, с. 110].

Не можемо не погодитися, що ця точка зору має певний сенс, не викликає жодних сумнівів суперечностей та неоднозначності інституту угод у кримінальному провадженні, зумовлена специфікою правової системи України та рівнем правосвідомості населення, однак, на наш погляд, позитивні сторони цього інституту, безперечно, переважають. У цьому аспекті необхідно враховувати факт добровільної згоди особи на укладання угоди.

Отже, кримінальне провадження у будь-якому разі повинно вестися повно й неупереджено, а обвинувачуваний та його захисник повинні мати змогу ознайомитися з усіма матеріалами кримінальної справи. Така модель є протилежною американській, але вона гарантує «право на обізнаність» у матеріалах кримінального провадження не тільки прокурору як представнику держави, а й особі, яка має намір визнати свою вину в обмін на зміну покарання (поступку з боку держави) [6, с. 302].

Незважаючи на позитивну динаміку укладання угод про визнання винуватості в кримінальних провадженнях, є чимало суперечностей і прогалин під час застосування відповідних норм КПК України, які зводять нанівець позитивний зміст інституту угод як вияву демократизму в кримінальному процесі України, а саме: угода про визнання винуватості укладається у провадженнях, у яких бере участь потерпілий, незважаючи на пряму заборону, викладену в ч. 4 ст. 469 КПК. В угодах про визнання винуватості прокурорами визначаються, а судьями затверджуються умови й зобов'язання, які об'єктивно неможливо виконати. Стаття 472 КПК не містить конкретизованих вимог щодо чіткості та безспірності викладених в угоді умов, а тому тексти затверджених угод про визнання винуватості часто є такими, що можуть неодноково трактуватися сторонами провадження, як

наслідок, зобов'язання за угодами просто не виконуються. Більшість угод про визнання винуватості укладається стороною обвинувачення з єдиною визначеною умовою – визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї винуватості в суді [4, с. 160].

Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, отримала можливість узгодження умов своєї відповідальності (звільнення від покарання, у деяких випадках – застосування альтернативного покарання або його зниження), що дасть змогу уникнути невизначеності щодо покарання у суді в обмін на вчинення дій, спрямованих на відновлення порушених прав потерпілого, відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також беззаперечно визнання винуватості та співпрацю з правоохоронними органами [7, с. 11].

Висновки

Таким чином, аналіз ст. 472 КПК України доводить, що суть змісту угоди про визнання винуватості включає в себе такі принципи та важливі моменти: 1) визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення; 2) умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення.

На наш погляд, угода про визнання винуватості здебільшого є взаємовигідним компромісом для сторін кримінального провадження, здатним реально вирішити соціальний конфлікт та задовільнити обидві сторони.

Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що інститут угоди про визнання винуватості, безперечно, є позитивною новелою кримінального процесуального законодавства України, однак практика його застосування виявила низку наявних в українському кримінальному процесуальному законодавстві проблем, які потребують вирішення.

Безперечно, поява глави 35 «Кримінальне провадження на підставі угод» у КПК значно спростила процедуру розгляду певної категорії кримінальних справ, скоротила строки тримання осіб під вартою, загальні процесуальні строки розгляду кримінальних проваджень, а також зменшила навантаження на систему судових і правоохоронних органів, тобто практично цілком себе виправдала, та й загалом варто визнати позитивну динаміку розвитку інституту угод про визнання винуватості у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Кубарев І.В. Барган С.С. Закордонний досвід регламентації співпраці підозрюваного зі стороною обвинувачення. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 3 (72). С. 188-193.
2. Кріпак А.А. Особливості укладання угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі України через призму зарубіжного досвіду. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 1. С. 170-176.
3. Каменський Д.В. Укладання угод про визнання винуватості у вчиненні економічних правопорушень: вітчизняний та американський підходи. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4. С. 152-157.
4. М. Корнієнко. Особливості кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості: український і зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 159-165.
5. Губська О.А. Угода про визнання вини у кримінальному процесі: досвід і практика застосування. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. С. 106-114.
6. Довбенко К.О. Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 303-306.
7. Дьомін Ю. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування. *Вісник Національної Академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 11-19.

Olena Garasymiv, Oleksandra Zakharova, Olena Ryashko. Plea agreement in criminal proceedings

The article considers the essence and significance of criminal proceedings on the basis of an agreement between the prosecutor and the suspect or accused to plead guilty. However, despite the existence of a certain source base on this subject of research, some issues of understanding and application of the plea agreement in the criminal proceedings of Ukraine remain relevant and need further study. The main emphasis of the article is on the provision that recognizes the agreement between the prosecutor and the suspect or accused as a certain compromise solution, mutually beneficial to both parties and stipulates the issues of legal liability of the suspect or accused. It is emphasized that the essence of this institution, on the one hand, is to mitigate the punishment of the accused, and on the other – to ensure procedural economy of criminal proceedings, reduce the procedure of trial and pre-trial investigation, bringing them closer to European standards. Emphasis is placed on the fact that foreign institutions of criminal procedure have come a long way in the formation and development of the institution of plea agreements, especially this activity concerns the US criminal process. The significant difference is that in the USA it is allowed to conclude an agreement in criminal proceedings in which the victim participates, in contrast to Ukraine. In addition, the role of the victim himself in initiating and concluding the agreement plays a significant role, as a guilty plea in the US criminal process automatically entails a conviction. This automatically leads to a mandatory clarification by the prosecutor of the legal position of the victim, which can not but be recognized as a positive practice.

We should not forget about the legal consequences of approving a plea agreement, which are that the conclusion of the agreement restricts the right of the accused, his defense counsel or legal representative to appeal the verdict on appeal or in cassation. They have the right to appeal only on the grounds that the court has imposed a more severe punishment than agreed by the parties to the agreement, passing a sentence without his consent to sentencing, failure of the court to comply with the requirements of the law to explain the consequences of the agreement. legal requirements.

Key words: compromise; prosecutor; suspect; accused, procedural consequences.